

NEOLIT (6000/5500-4200 v prostředí střední Evropy)

Soubor jevů označovaných jako neolitický set (neolithic packet) představuje souhrn technologických a výrobních návyků:

1. přechod k zemědělství (zejména pěstování obilí) a chovu dobytka (rozšíření typů plodin a zvířat do nových území)
2. usedlý způsob života a budování domů (odlesňování)
3. výroba a užívání keramiky (archeologické klasifikace na základě tvarů a technik zdobení)
4. broušená a vrtaná industrie
5. výroba textilií

Dnes je známo, že většina jich byl objevena před neolitem, ale se šířením neolitu dynamicky narůstá jejich hromadné používání. Počet obyvatel Země stoupl oproti mezolitu až 15krát.

- několik primárních center neolitizace lidstva: pro Euroasii nejvýznamější je oblast Mezopotámie a Levanty (10./9. stol. přnl.), Čína, samostatně Amerika
- neolit nepokryl celý evropský kontinent rozhodně ani souvisle, ani najednou (kolem roku 6000 - Karpatská kotlina; kolem roku 5500 - střední Evropa)

klimatická změna (kolem 6200 př. n. l.) – proměna životních podmínek na Předním východě, která způsobuje výraznou proměnu tamní sídelní struktury a patrně také šíření obyvatel a kulturních tradic směrem do Evropy, je to doba počátku balkánského neolitu (kultura Starčevo-Kőrös)

- 3 koncepce šíření neolitu:
 - o *autochtonistická teorie* – menší lokální centra neolitizace (Srbsko, Rumunsko, případně Rakousko), dnes výhradně domácí původ neolitu uznat nelze
 - o *difuzionistická teorie*
 1. demická difuze – spolu s lidmi se šířila i neolitická kultura a zemědělství, G.V. Childe, postupným posunem se šíří populace zemědělců na všechny světové strany, do Evropy vedla jedny jejich cesta přes Balkán a do Dolního Podunají, druhá pobřežím Středozemního moře přes J Itálii a Španělsko do Z Evropy
 2. kulturní difuze (akulturace) - dochází pouze k šíření kulturních elementů, mezolitické populace, které v Evropě existovaly od epipaleolitu, postupně přejímaly neolitický set inovací
 - o *substrátová teorie* – pronikání nové zemědělské populace a postupná asimilace pův. mezolitického obyvatelstva, pravděpodobné pro převážnou část evropského kontinentu, postupné překonávání rozdílů a kulturních hranic mezi lovci a sběrači na straně jedné a zemědělci na straně druhé
 - o i na základě paleoantropologie, neolitická vlna a současně i první šíření Indoevropanů, podle studia aDNA ze Saska se haploskupiny z Předního východu (Brant et al. 2013) šíří do Evropy a haploskupiny loveckých skupin ustupují na západ a sever

přírodní podmínky

- nespojitá vegetace přetrvává, žádné temné hvozdy, které je nutno vypalovat
- stará sídelní území, nivy jsou ještě bez říčních akumulací
- sídelní strategie se liší od paleolitické a mezolitické, protože vyhledává území vhodné pro zemědělství, ne pro lov, ten si žádá dominantní polohy → životní prostor lovců a sběračů a zemědělců se spíše nepřekrývá

sídliště

- rozsáhlá sídliště na sprašových terasách řek, i několik set let vývoje jedné lokality
- zpravidla neohrazené osady
- výjimečně ohrazené osady kultury s lineární keramikou, příklady Morava: Brno-Nový Lískovec, Vedrovice, Uničov-Na Nivách, kultury vypíchané: Pavlov, kultury moravské malované: Hluboké Mašůvky
- osady lidu s MMK byly budovány plánovitě a nesou stopy členění, na základě mikroregionu Bylany (Čechy) ideální konfigurace základních součástí neolitické vesnické jednotky: osada, rondel, pohřebiště, ale rondely pravděpodobně jen v centrálních osadách: Těšetice-Kyjovice (Morava), Svodín (Slovensko)

obydlí

- staroneolitický dům měl nosnou konstrukci o 5 řadách kúlů, na nichž byla ukotvena sedlová střecha, stěny tvořila proutěná armatura s výmazem, poměrně velkých rozměrů (20×5 – 40×9 m)
- studna v Mohelnici, v Novém Lískovci = využití spodní vody
- dnes známe velkodomy i z mladších neolitických kultur (Hulín-Pravčice, Wetzleinsdorf), malé domy kúlové konstrukce spíše atypické

rondely

- architektura se sakrální, kalendářní nebo sociální funkcí, kruhové, masivním příkopem/příkopy a palisádami obehnané areály s vchody do 4 světových stran, nedoložena žádná vnitřní zástavba
- dnes více než 100 takových objektů ve střední Evropě – letecké snímkování
- rondely kultury s moravskou malovanou keramikou: Těšetice-Kyjovice, Hluboké Mašůvky (Morava), Svodín (Slovensko)
- rondely kultury s vypíchanou keramikou Bylany, Kolín (Čechy)

pohřebiště

- první pravidelná pohřebiště ve střední Evropě, i jednotlivé pohřby, zvláště na sídlištích, ale i skelety pohozené v jamách na sídlištích
- kultura s lineární keramikou - pravidelná pohřebiště i pohřby v sídlištních objektech, charakteristický je kostrový ritus, příklad Morava: Vedrovice - dvě kostrová pohřebiště; výjimečně i žárový pohřební ritus, příklad Morava: Kralice na Hané - birituální pohřebiště
- kultura s vypíchanou keramikou jednotlivé hroby, zejména pohřby v sídlištních objektech Těšetice-Kyjovice (Morava) menší pohřebiště také s žárovými pohřby: Praha-Bubeneč, Miskovice u Bylan, Plotiště n. Labem (Čechy)
- kultura s moravskou malovanou keramikou (Lengyel) u nás zpravidla kostrové pohřby na sídlištích, příklady Morava: Těšetice-Kyjovice, ze Slovenska: Svodín - velké pohřebiště je součástí sídliště, velká pohřebiště v Maďarsku: Aszód, Zengővárkony

figurální plastika

- nejčastěji antropomorfní, tradičně se interpretuje jako ženská, i když ženské atributy mají jen některé, ve starém neolitu hojněji ryté a aplikované na keramiku, v lengyelu téměř výhradně 3D, keramické
- starší zobrazují postavy v pohybu (dynamický tanec), lengyelské jsou statické, s tzv. orantskými gesty; pravděpodobná je souvislost se společensko-symbolickými aktivitami zemědělského roku (setba, sklizeň); dříve zjednodušováno na téma plodnosti a doklad matriarchálních společenských struktur
- **plastiky zvířátek** - zoomorfní náměty málo identifikovatelné, většinou domácí zvířectvo
- modely domů, motivy klasů na keramice

→ změna náboženského myšlení

- čas lovců je zahleděn do přítomnosti, odvíjí se cyklicky mezi ročními obdobími s jejich zákonitostmi i sezónními zdroji potravy → čas zemědělců je cyklický, ale již s konkrétními obavami směrem k budoucnosti, k příštím sklizním